

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา อกุศลมูล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ^๑ เป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งปวง ซึ่งมีหลักฐานชัดเจนในพระไตรปิฎก ในแต่ละปัญญานั้นมีเนื้อความเกี่ยวกับอกุศลมูลดังนี้

ในพระวินัยปิฎก มีข้อความว่า อกุศลมูลซึ่งเป็นมูลเหตุแห่งอนุวาทาธิกรณ์ ดังความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในอธิกรณ์นี้ภิกษุทั้งหลายย่อมมีจิตโลภโจท ย่อมมีจิตโกรธโจท ย่อมมีจิตหลงโจท ด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ หรืออาชีวิวิบัติ”^๒ และในพระวินัยปิฎกปรากฏว่าใช้ ศัพท์ว่า ราคะ แทน โลภะ เป็นส่วนมาก ดังมีเนื้อความว่า คำว่า “ละกิเลส ได้แก่ ราคะ ภาวะที่จิตปลอดจากกิเลส คือ ราคะ โทสะ และโมหะ”^๓ และที่ตรัสแก่เวรัญชพรหมณ์ว่า “เราแสดงธรรมเพื่อกำจัด ราคะ โทสะ และโมหะ”^๔ อกุศลมูลปรากฏในความหมายที่เป็นสาเหตุแห่งการละเมิดพระวินัยบัญญัติซึ่งทำให้นักบวชเศร้าหมองหรือหมดราศรี ดังความว่า “สมณพราหมณ์ เศร้าหมองเพราะราคะ (โลภะ) และโทสะ เป็นผู้ถูกอวิชาหุ้มห่อไว้ เพลิดเพลินรูปที่น่ารัก พวกหนึ่งดื่มสุราเมรัย พวกหนึ่งเสพเมถุน พวกหนึ่งยินดีเงินและทอง พวกหนึ่งเป็นอยู่ด้วยมิฉฉาชีพ”^๕ อปัตตาธิกรณ์ มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นประธาน ในทางตรงกันข้ามก็มีความไม่โลภความไม่โกรธ ความไม่หลง เป็นประธาน”^๖ อกุศลมูลเป็นกิเลสคือสาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาพลักษณ์ของนักบวชต่ำจนสูญเสียความเป็นสมณะและนำไปสู่ความเสื่อมศรัทธาต่อพระศาสนาของสาธุชน

ในพระสุตตันตปิฎกมีข้อความว่า อกุศลมูลคือโลภะหรือความโลภเป็นอุปกิเลสของจิต^๗ เป็นความต้องการ หมายถึง สภาวะที่ทำให้จิตเศร้าหมอง เป็นที่รวมของกิเลสทั้งหลายคือ อภิชฌา ความอยาก ดังมีข้อความว่า “ภิกษุผู้มีอภิชฌา ยังละอภิชฌาไม่ได้ คือ อิจฉา ความปรารถนา, ดังความว่า ภิกษุทั้งหลาย ความปรารถนาเกิดแก่สัตว์ทั้งหลายผู้มีการเกิดเป็นธรรมดาอย่างนี้”^๘ คือ อาสา ความหมายมั่น, ความหวัง, ดังความว่า “ผู้ใดไม่มีความหวังทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”^๙ คือ ตัณหา,

^๑ อย. ติก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๙๖, อย.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕.

^๒ วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๑๗/๒๔๗, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๗/๓๓๗.

^๓ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๙๙/๑๒๙, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๙/๑๘๙.

^๔ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๘/๓, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘/๔.

^๕ วิ.จ. (บาลี) ๗/๔๔๗/๒๘๘, วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๗/๓๙๗.

^๖ วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๕/๒๒๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๕/๓๙๔-๓๙๕.

^๗ ม. ม. (บาลี) ๑๒/๑๗๕/๑๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๗๕/๑๗๗.

^๘ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๙๘/๒๖๒; ๑๐/๓๒๐/๒๐๗, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๘/๓๒๗; ๑๐/๓๒๐/๒๔๙.

^๙ ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๕๙/๔๕๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๕๙/๕๗๙.

ความอยาก, ดังความว่า ตัณหาเกิดขึ้นเพราะความคลุกคลีตัณหาขาดไปเพราะความไม่คลุกคลี”^{๑๐} คือ ราคะ ตัณหา, ความอยาก, ความกำหนด, ดังความว่า “ราคะมีอยู่เป็นชื่อของความโลภนั่นเอง เพราะว่าความโลภนั้นท่านเรียกว่า ราคะ ความกำหนด เรียกว่า นันทิ ความเพติดเพลิน เรียกว่า ตัณหาด้วยอำนาจความต้องการ”^{๑๑} คือ กามความปรารถนา ความใคร่, เพราะว่าบุคคลย่อมใคร่ ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ ความพอใจในกาม เชื่อว่ากามฉันทะเพราะว่าใคร่ ^{๑๒} คือ อากังขา ความหวัง, ความปรารถนา, ดังความว่า “ภิกษุเมื่อหวังความปราศจากราคะแก่ตนควรบรรเทาตัณหาที่ให้สะดุ้งเสีย”^{๑๓}

อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อเกิดขึ้นแล้วในตนย่อมเปื้อนเปื้อนบุรุษมีจิตอันลามก เหมือนขุยของตนย่อมเปื้อนเปื้อนไม่ไผ่ฉะนั้น บุคคลใดละโลภะ โทสะ โมหะ ได้ขาดย่อมไม่ประทุษร้าย ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย โลภะ โทสะ โมหะให้เกิดความฉิบหาย ทำให้ใจกำเริบ บุคคลใดละโลภะ โทสะ โมหะได้ขาดย่อมไม่โลภไม่โกรธไม่หลง ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งความโลภ ความโกรธ ความหลง เหมือนอาทิตยอุทัยขจัดความมืดมนนั้น^{๑๔}

ในพระอภิธรรมปิฎกมีข้อความว่า อกุศลมูล ๓ อย่าง คือ โลภะหรือความโลภเป็นที่รวมของกิเลสทั้งปวงได้แก่ ความกำหนด ความกำหนดนัก ความคล้อยตามอารมณ์ ความใคร่ ความหลง ลวง ความอยาก ธรรมชาติที่ร้อยรัด ความโลภเกินขนาด ฯลฯ กามตัณหา ภวตัณหา วิวาทตัณหา ตัณหาในรูปภพ ตัณหาในอรูปภพ ตัณหาในนิโรธ รูปตัณหา สัทตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา ธรรมตัณหา โอชะ โยคะ คันถะ อุปาทาน อวรณ์ นิर्वรณ อุปกิเลส อนุสัยปรียภูฐาน แตนเกิดแห่งทุกข์ อภิชฌา กิเลสเหล่านี้เป็นอกุศลมูล คือ โลภะ ^{๑๕} อกุศลมูล คือ โทสะ ได้แก่ความอาฆาตเกิดขึ้นว่า ผู้นี้เคยทำความเสื่อมเสียแก่เรา ผู้นี้กำลังทำความเสื่อมเสียแก่เรา... ความยินร้าย ความดुर้าย ความปากร้ายความไม่แช่มชื่นแห่งจิตอันใดมีลักษณะเช่นว่านี้ เรียกว่า โทสะ^{๑๖} โมหะ คือ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต ความไม่รู้ในธรรมอันเป็นปัจจัยของกันและกันและอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ฯลฯ ความหลง อวิชชา โอชะ คือ อวิชชา โยคะ คือ อวิชชา อนุสัย คือ อวิชชา ปรียภูฐาน คือ อวิชชา ลิมคือ อวิชชา กิเลสเหล่านี้ เรียกว่า โมหะคืออกุศลมูล ๓^{๑๗}

^{๑๐} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๑๐๐/๑๑๕, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๐๐/๑๙๑.

^{๑๑} ขุ.ม.อ. (บาลี) ๑/๗/๙๓, ขุ.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๒๔๕.

^{๑๒} ขุ.ม.อ. (บาลี) ๑/๕/๕๙, ขุ.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๑๓๕.

^{๑๓} ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๕๘/๒๗๖-๒๗๗, ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๑๒.

^{๑๔} ขุ.ขุ. (ไทย) ๑๗/๒๒๘/๑๙๕, ๑๗/๒๖๗/๒๓๐.

^{๑๕} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๐๙/๔๔๒, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๙/๕๕๖.

^{๑๖} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๐๙/๔๔๒-๔๔๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๙/๕๕๖-๕๕๗.

^{๑๗} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๐๙/๔๔๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๐๙/๕๕๖-๕๕๗.

รากเหง้าหรือสาเหตุของโลภะหรือความโลภ ในพระอภิธรรมปิฎก มีข้อความว่า “กิเลสประเภทความโลภแม้จะชื่อว่าเป็นเหตุแห่งความทุกข์”^{๑๘}ก็ตาม แต่บางขณะจิตความโลภยังอิงอาศัยกิเลสชนิดอื่นเกิดขึ้น เพราะเป็น “สภาวะธรรมเป็นเหตุและมีเหตุ กล่าวคือโลภะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโลภะ โทสะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโมหะ โมหะเป็นเหตุ และมีเหตุโดยโทสะ”^{๑๙} “โมหะเป็นสาเหตุให้เกิดความโลภที่เนื่องมาจากการตรึกนึกคิดของตนเองด้วยความอยากได้เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ”^{๒๐}

ลักษณะของอกุศลมูลที่มีข้อความปรากฏในพระไตรปิฎกมีดังนี้ คือ อกุศลมูล เป็นกิเลสที่ไม่พึงประสงค์ กล่าวคือ “ความโลภมีลักษณะ คือ ความกำหนดแห่งจิต ความติดข้องอยู่ใน รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ เป็นธรรมชาติที่หลอกลวงซึ่งทำให้ติดอยู่ในวัตถุมีอย่างต่างๆ โทสะมีลักษณะ คือ เป็นความอาฆาต พยาบาท คิดปองร้าย โมหะมีลักษณะ คือ เป็นความหลง อันเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์”^{๒๑} ดังความว่า “ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุแห่ง อกุศลมูล ๓ อย่าง โลภะ โทสะ และโมหะ”^{๒๒}

โทษของอกุศลมูลในพระไตรปิฎกปรากฏอยู่หลายพระสูตร เช่นในอาทิตตปริยายสูตรว่า “ราคะ (โลภะ)โทสะ และโมหะเป็นของร้อน”^{๒๓} ในโลกสูตร ซึ่งว่าด้วยธรรมที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ชาวโลก พระพุทธเจ้าตรัสโทษของอกุศลมูลไว้ว่า “โลภะ คือ ความโลภ โทสะความประทุษร้าย โมหะความหลง เมื่อเกิดแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความไม่ผาสุก”^{๒๔} และตรัสไว้ในอันตรามลสูตร “ซึ่งว่าด้วยธรรมที่เป็นมลทินภายในว่า โลภะ โทสะและโมหะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตร เป็นศัตรู เป็นพหุฆาต และเป็นข้าศึกภายใน คนโลภ คนโกรธ และคนหลง ไม่รู้จักเหตุผล นรชนถูกความโลภ ความโกรธ และความหลงครอบงำแล้วย่อมเป็นผู้มีติดบอด”^{๒๕} กัณหาชกัฏฐิได้ระบุโทษของความโลภไว้ว่า การปล้นฆ่าชาวบ้าน การจี้ข่มขู่เอาทรัพย์ การคดโกง และการหลอกลวง ย่อมปรากฏมีอยู่ในบุคคลผู้มีความโลภ และโทษของโทสะว่า วาจาของผู้ประกอบด้วยโทสะเป็นวาจาหยาบคาย ถัดจากนั้นก็เกิดปรามาสถูกต้องกัน ต่อจากนั้นก็ชกต่อยกันด้วยมือ ต่อไปก็หยิบท่อนไม้เข้าทุบตีกัน จนถึงจับศัตรเข้าฟันแทงกันเป็นที่สุด โทสะเกิดแต่ความโกรธ”^{๒๖} “โลภะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลทำทางกาย วาจา เป็นอกุศลกรรม แม้กรรมของผู้มีโลภะถูกโลภะครอบงำมีจิตถูกโลภะกลุ้มรุมก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่น ด้วยการพูดที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จงจำทำให้เสียทรัพย์ ตีเตียน หรือขบไล่ โดยอ้างว่าเรากำลังทางทรัพย์ จัดเป็นอกุศลกรรม

^{๑๘} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๘๓/๑๔๘, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๘๓/๒๗๖.

^{๑๙} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๘๓/๑๔๘, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๘๕/๒๗๖-๒๗๗.

^{๒๐} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๓๖/๔๕๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๖/๕๘๖.

^{๒๑} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒.

^{๒๒} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒.

^{๒๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๕๔/๔๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๙, ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๘/๒๗.

^{๒๔} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๓๔/๑๑๗, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๔/๑๖๗.

^{๒๕} พุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖, พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖-๔๕๗

^{๒๖} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๗-๑๘/๒๑๓, พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๗-๑๘/๓๒๔.

บาปอกุศลกรรมจำนวนมากเหล่านี้ล้วนมีโลภะเป็นปัจจัยทั้งสิ้น ย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะ”^{๒๗} “โลภะเป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดจากโลภะ มีโลภะความอยากเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในอัฐภาพ (ภพชาติ) ที่เขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรมนั้นในขั้นที่กรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันในลำดับที่เกิดหรือในระยะต่อไป”^{๒๘}

จากข้อความในพระไตรปิฎกที่ยกมาแล้วนั้น พระพุทธองค์ตรัสถึงโทษของอกุศลมูล คือ โลภะโทสะ และโมหะว่า เป็นมลทินภายใน เป็นศัตรูภายใน ที่คอยทำร้ายสภาพจิตใจของมนุษย์เพราะถูกความโลภครอบงำ ดังที่มีข้อความปรากฏในเกสปุตตสูตรว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษผู้มีโลภะ มีจิตถูกโลภะครอบงำ มีโทสะ มีจิตถูกโทสะครอบงำ มีโมหะ มีจิตถูกโมหะครอบงำ ย่อมฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาผู้อื่นบ้าง พุตเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่มีประโยชน์เกื้อกูลเพื่อทุกข์บ้าง”^{๒๙} การกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในเชิงลบที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมทั้งสิ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอกุศลมูลนี้เป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งปวง มีโทษมาก ทั้ง เป็นอุปสรรคต่อการทำความดี โทษของอกุศลมูลมีใช้จะมีแต่ในสังคมอดีตเท่านั้น แม้ปัญหาในสังคมปัจจุบันล้วนเกิดจากกิเลสทั้ง ๓ กองนี้ เช่น ปัญหาเรื่องความขัดแย้ง การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรหรือในหน่วยงานต่างๆ การก่อวินาศกรรมความไม่สงบเกิดความรุนแรงในสังคม และการก่ออาชญากรรมต่างๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการแสดงออกทางกายวาจาของบุคคลเหล่านั้นจะเป็นไปในทางทุจริต เพราะถูกอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ และโมหะครอบงำจิตใจทั้งสิ้น

อนึ่ง กรณีตัวอย่างของบุคคลที่มีอุบายวิธีการบรรเทาอกุศลมูล คือความโลภ (กามราคะ) เช่น พระปิลิตกะอยากลาสิกขาท่านใช้หิริความละอายเป็นอุบายวิธีการบรรเทาความโลภด้วยการพิจารณาผ้าเก่าและกระเบื้องขอทาน ในที่สุดท่านสามารถชนะกิเลสทั้งปวงได้และบรรลุปะระกัณฐะ^{๓๐} และผู้ที่บรรเทาความโกรธได้ ในเช่นกรณีของนางอุตตราซึ่งถูกนางสิริมาใช้เสน่ห์ใส่ร้ายจนราด แต่เธอไม่โกรธตอบกลับใช้เมตตาธรรมระลึกถึงความดีของนางสิริมา^{๓๑} และในกรณีเจ้าศากยะมหานามะซึ่งเป็นพระสกทาคามี ท่านมีการทบทวนกิเลสที่ละแล้วและยังเหลืออยู่ โดยได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ทำไมบางครั้งว โลภะ โทสะ และโมหะจึงครอบงำจิตได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เพราะท่านยังครองเรือนอยู่ ยังบริโภคกามอยู่ยังไม่เห็นโทษของกาม^{๓๒} และผู้ที่ละโลภะได้พระพุทธเจ้าก็ตรัสรับรองว่าเป็นอนาคามี^{๓๓} สำหรับในสังคมไทยปัจจุบันสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมตามนัยพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับอัธยาศัยและจริตของตนมาเป็นอุบายวิธีการบรรเทาอกุศลมูล คือโลภะ

^{๒๗} อก.เอกก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๙๖, อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕.

^{๒๘} อก.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๑๓๐, อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖.

^{๒๙} อก.ติก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๔, อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๓๐} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๕/๑๒๑-๑๒๒.

^{๓๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๒๖๘.

^{๓๒} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๑๗๕-๑๗๖/๑๓๖-๑๓๗, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๑๗๕-๑๗๖/๑๗๗.

^{๓๓} ตูรยละเอียดใน ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑/๒๓๒, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑/๓๕๕-๓๕๖.

โทษะ และโมหะ เพื่อลดปัญหาเรื่องความขัดแย้ง การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรหรือในหน่วยงานต่างๆ การก่อวินาศกรรมความไม่สงบเกิดความรุนแรง และการก่ออาชญากรรมต่างๆ เป็นต้นในสังคมได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์อุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลตามนัยพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ปัญหาที่ต้องการศึกษาเพราะว่า อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่วมีโทษมาก เป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งปวงควรละเสีย ปัญหาในสังคมปัจจุบัน เช่น เรื่องความขัดแย้ง การโกงกิน การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรหรือในหน่วยงานต่างๆ การก่อวินาศกรรมความไม่สงบเกิดความรุนแรงในสังคม และการก่ออาชญากรรมต่างๆ ล้วนเกิดจากกิเลสทั้ง ๓ กองนี้ ประเด็นที่ต้องการนำเสนอ คือ หลักธรรมที่เป็นอุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูล และกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย เพื่อลดปัญหาสังคม คือ ความขัดแย้ง การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรหรือในหน่วยงานต่างๆ การก่อวินาศกรรมความไม่สงบเกิดความรุนแรง และการก่ออาชญากรรมต่างๆ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาอกุศลมูลและอุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบอุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลในชีวิตประจำวัน

๑.๒.๓ เพื่อสังเคราะห์อุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลในชีวิตประจำวัน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือศึกษาอ้างอิงจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและหนังสือวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ดังนี้

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔
๒. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา และฎีกา ภาษาไทย ฉบับแปลและพิมพ์เผยแพร่ของสำนักต่างๆ
๓. ปกรณวิเสสและเอกสารต่างๆ ตลอดจนหนังสือวิชาการอื่นๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ อกุศลมูลและอุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ รูปแบบอุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลในชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ อุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้แค่ไหน เพียงไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อุปนิสัย หมายถึง วิธีการนำหลักธรรมตามนัยพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นอุปนิสัยวิธีบรรเทาอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะและโมหะให้เหมาะสมกับจริตและอัธยาศัยของบุคคลใน

สังคมไทย เพื่อลดปัญหาสังคมคือ ความขัดแย้ง การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรหรือในหน่วยงานต่างๆ การก่อวินาศกรรมความไม่สงบ ทำให้เกิดความรุนแรง และการก่ออาชญากรรมต่างๆ ในสังคมไทย

การบรรเทาอกุศลมูล หมายถึง การนำหลักธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการบรรเทา อกุศลมูล คือ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความคิดประทุษร้าย หรือโกรธ ความโกรธ และโมหะ ความหลง ซึ่งเป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งปวงให้เบาลง หรือลดน้อยลงจนกว่าจะมีการกำจัดได้ในที่สุด

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ปราชญ์ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทย เช่น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ ตลอดจนท่านผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อดำปัญญานันทะ) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ศาสตราจารย์จำนง ทองประเสริฐ เป็นต้น ตลอดจนท่านอื่นๆ ซึ่งมีผลงานทางวิชาการที่ได้รับการยอมรับในองค์กรนั้นๆ

ผู้มีประสบการณ์ตรง หมายถึง บุคคลผู้เขียนหรือบอกเล่าประสบการณ์ตรงในการใช้อุบายวิธีบรรเทาอกุศลมูลข้อใดข้อหนึ่งผ่านสื่อต่างๆ ตลอดจนบุคคลที่ได้รับคำบอกเล่าจากผู้อื่นนำมาเล่าขานกันอีกต่อหนึ่งด้วย

คัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา และปกรณ์วิเสส ซึ่งต้นฉบับเป็นภาษาบาลีและมีการแปลเป็นภาษาไทย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาอุบายวิธีบรรเทาอกุศลมูล ในชีวิตประจำวันครั้งนี้ มีเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึง อกุศลมูล ความโลภในหนังสือ **หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา** สรุปความได้ว่า “ความโลภมีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นกิเลสที่โหม่น้าวเข้าหาอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจ จึงทำให้บุคคลข่มเหงเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ด้วยการทำให้สูญเสียทรัพย์สินสิ่งของ ถ้าเป็นความชั่วทางใจได้แก่การพยายามเสาะหาช่องทางคิดกลอุบายเพื่อหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง”^{๓๔}

พระคันธสาราภังค์ กล่าวถึง อกุศลมูล ในหนังสือ **โพธิปักขิยธรรม** สรุปความได้ว่า “อกุศลมูล ๓ อย่าง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งเป็นรากเหง้าของอกุศล เมื่อกิเลสทั้ง ๓ กองนี้เกิดขึ้นก็เป็นสาเหตุของความชั่วอื่นๆ เกิดขึ้นได้ง่าย”^{๓๕}

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ, **หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๗.

^{๓๕} พระคันธสาราภังค์, **โพธิปักขิยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุญศิริการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔.

พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์ กล่าวถึง อกุศลมูล คือ ความโลภไว้ในหนังสือ **พุทธศาสตร์ ภาคที่ ๒** สรุปความได้ว่า “โลภะเป็นความอยากที่มีโทษเพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม เช่น ปล้น จี้ ฉ้อโกง ขโมย เป็นต้น มิใช่กิเลสที่จะพึงกำหนดด้วยปริมาณสิ่งที่ต้องการ แต่กำหนดด้วยเจตนาทุจริตเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่ต้องการเงิน ๑๐ ล้านบาทพร้อมทั้งบ้านและรถยนต์และภรรยาหรือสามีที่น่ารัก โดยสู้ชีวิตหรือดิ้นรนแสวงหาทรัพย์ทุกวิถีทางด้วยการประกอบสัมมาอาชีพจึงมีใช้คนโลกมาก ส่วนผู้ที่ต้องการเงิน ๑๐ บาท (ค่ารถเมล์) โดยตั้งใจจะขโมยทรัพย์ผู้อื่นจัดเป็นคนโลกมากเพราะมีเจตนาทุจริตเป็นตัวนำ”^{๓๖}

วศิน อินทสระ กล่าวถึง อกุศลมูลไว้ในหนังสือ **พุทธจริยศาสตร์** สรุปความได้ว่า “ความชั่วมีหลายอย่าง แต่ที่เป็นมูลรากเรียกว่าอกุศลมูล มี ๓ อย่าง คือ โลภ โกรธ หลง กิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้แม้อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแล้วย่อมทำให้ความชั่วอื่นๆ ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดมีอยู่แล้วย่อมเจริญยิ่งขึ้นไป”^{๓๗}

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปความได้ว่า อกุศลมูล คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งปวง เป็นอกุศลกรรมที่มีโทษมาก เมื่อกิเลสทั้ง ๓ กองนี้เกิดขึ้นก็เป็นสาเหตุของความชั่วอื่นเกิดขึ้นได้ง่าย

๑.๖.๒ งานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ. เชียงใหม่” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “อกุศลมูลเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและฐานของความขัดแย้งอยู่ที่ โทสะมูลจิต เป็นปฐมภูมิหลังจากนั้นจึงส่งผลให้เกิดความโลภ และหลงต่อไป ตัวแปรภายในคือ กิเลสกองใหญ่และเป็นรากเหง้าของอกุศลคือ โลภ โกรธและหลง”^{๓๘}

พระวันชัย ธนวิโส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ลักษณะจิตทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสรุปความได้ว่า “เจตนาจะเป็นเครื่องบ่งชี้หรือตัดสินว่า การกระทำนั้นดีหรือชั่ว และผู้ที่ได้ทำความชั่วทางกาย วาจา และใจ จะได้รับความทุกข์อันเป็นผลของอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ และอกุศลกรรมนั้นมี

^{๓๖} พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์, **พุทธศาสตร์ ภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓๔.

^{๓๗} วศิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๗.

^{๓๘} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ. เชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

พื้นฐานมาจากอกุศลมูล ๓ อย่าง คือ โลภะ ความโลภอยากได้ โทสะ ความโกรธขุ่นเคือง และโมหะ ความหลง”^{๓๙}

อายุขร งามชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรัก ” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “การปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรักที่เกิดขึ้นภายในจิตใจคือ การปรับเปลี่ยนสภาวะของอกุศลมูล ๓ อย่าง ได้แก่ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความขุ่นเคือง และโมหะ ความหลง ให้มีสภาวะที่ดีงาม คือ อกุศลมูล ๓ อย่าง คือ อโลภะ ความไม่อยากได้ อโทสะ ความไม่ขุ่นเคือง และอโมหะ ความไม่หลง ภาวะบกพร่องที่เกิดขึ้นทางจิตคือผลของกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้กระทำ ได้แก่ สภาวะทางจิตที่ประกอบด้วย โลกเจตสิก ที่มีสภาพยึดติด มีสภาวะทางจิตที่มีโทสเจตสิก มีสภาพ โกรธแค้นขุ่นเคือง มีสภาวะทางจิตที่มีโมหเจตสิก มีสภาพจิตที่หลงไม่เข้าใจความเป็นจริง”^{๔๐}

ชลกร เทียนส่องใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับจัดการความขัดแย้ง ” สรุปความได้ว่า “รากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งสามารถอธิบายในมุมมองของอกุศลกรรม คือ อกุศลมูล โลภะ โทสะ และโมหะ และหลักการขับเคลื่อนวิถีชีวิตไม่ได้หมายความว่าดำเนินไปอย่างบริสุทธิ์ หากแต่เป็นพลังที่เคลื่อนไปตามอำนาจของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) อีกชั้นหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะและโมหะ”^{๔๑}

พระมหาขันทอง วิชาเดช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท ” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า ขันติกับการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นกิเลสเรียกว่า อกุศลมูล หมายถึง รากเหง้าของอกุศล ซึ่งเกิดจากเหตุ คือ อวิชชา ความไม่รู้ และความโลภ ความโกรธ ความหลง กลายเป็นปัญหาบีบคั้นเบียดเบียนชีวิตของคนเราอยู่ทุกวัน ขันติกับการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับอกุศลมูล ซึ่งเป็นรากเหง้าของกิเลสที่สำคัญอย่างมากในบรรดาอกุศลธรรมทั้งหลาย ความโลภจึงกลายเป็นปัญหาที่กีดร่อนจิตใจอยู่ตลอดเวลา ในทางพระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญข้อนี้ จึงจัดความโลภเป็นปัญหาของสังคมประการหนึ่ง โดยแสดงไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๒ มีข้อความระบุไว้ชัดเจนว่า ห้ามมิให้บุคคลล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นในลักษณะแห่งการขโมยทุกๆ ครั้งที่ความโลภแสดงตัวออกมา อำนาจของมันจะผลักดันจิตใจให้หวั่นไหวสั่นคลอน หากมีมากจนเกินขอบเขต จะ

^{๓๙} พระวันชัย ธนวิโส, “ลักษณะจิตทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๙.

^{๔๐} อายุขร งามชาติ, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรัก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๖.

^{๔๑} ชลกร เทียนส่องใจ, “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับจัดการความขัดแย้ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๐-๘๑.

เกิดอาการรุนแรงจน ถึงทำลายกำแพงแห่งศีลธรรมอันดีงาม แล้วทำในสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ เช่น ลักทรัพย์ ฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือประพฤติดิฉิบา ไม่ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพของตน เป็นต้น”^{๔๒}

พระมหาธีรพล สุขแสง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวินัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “กิเลสทั้ง ๓ ประเภทคือ โลภะ โทสะ โมหะ เรียกว่า อกุศลมูล เพราะเป็นธรรมที่เป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม หรือเป็นต้นตอของความชั่วร้ายทุกชนิด อีกนัยหนึ่งเพราะเหตุว่ากิเลสเหล่านี้ เกิดภายในตนและทำลายตนเหมือนขุยมะพร้าวทำลายไม้ไผ่ แม้กิเลสจะมีจำนวนมาก แต่อกุศลมูลมีเพียง ๓ อย่าง โลภะ โทสะ โมหะ จึงเป็นอกุศลมูล และอกุศลธรรมในขณะเดียวกัน ส่วนสภาวะธรรมที่หลุดจากอกุศลมูลนั้นไม่ใช่อกุศลมูล เป็นเพียงอกุศลธรรม เช่นผัสสะที่เกิดจากอกุศลมูล ดังนั้น ความเป็นอกุศลธรรมจึงมีลักษณะร่วมของอกุศลมูล ซึ่งเป็นตัวปรุงแต่งกรรมให้เกิดโดยตรงก่อนที่การกระทำจะเกิดขึ้นในลำดับต่อไป”^{๔๓}

พระจรัญ เนื่อนา ได้ศึกษาวินัยเรื่อง “การศึกษาวินัยความโกรธในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวินัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “ความโลภ ความโกรธหรือโทสะ และความหลง เป็นอกุศลมูลเป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งปวง เป็นมลทินภายในเป็นสาเหตุของภัยวิบัติอันยิ่งใหญ่ซึ่งจะตามมาในภายหลัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นสาเหตุของการบั่นทอนกำลังสติปัญญาทำจิตให้กำเริบฟุ้งซ่าน”^{๔๔}

กษิรา เทียนส่องใจ ได้ศึกษาวินัย เรื่อง “การศึกษาวินัยเคราะห้อยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ” จากการศึกษาวินัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “กิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ทำให้ชี้ชัดได้ชัดเจนว่า สาเหตุหรือรากเหง้าที่แท้จริงในกระบวนการเกิดความขัดแย้งนั้น เกิดจากอกุศลมูลนั่นเอง ดังมีพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลายมีจิตโลภะ วิวาทกัน มีจิตโกรธวิวาทกัน มีจิตหลงวิวาทกันว่าเป็นธรรม นี่เป็นอธรรม นีวินัย นีมิชววินัย ” เมื่อใดก็ตามที่อกุศลมูลได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสภาพจิตของมนุษย์แล้ว เมื่อนั้นจึงเป็นจังหวะและโอกาสที่ วิวาทมูล หรืออนุวิวาทมูล ก่อตัวขึ้น”^{๔๕}

นัตติมา ชูดวงแก้ว ได้ศึกษาวินัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเจตสิกธรรมในพระอภิธรรมปิฎกกับพระสูตรตันตปิฎก ” จากการศึกษาวินัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “จิตที่ประกอบด้วยเจตสิกฝ่ายชั่ว ได้แก่ โลภมูลจิต เป็นฝ่ายอกุศล การปรุงแต่งจิตนี้ว่าสำคัญมาก จิตเป็นเหตุของการ

^{๔๒} พระมหาชันทอง วิชาเดช, “การศึกษาวินัยเรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๑.

^{๔๓} พระมหาธีรพล สุขแสง, “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘.

^{๔๔} พระจรัญ เนื่อนา, “การศึกษาวินัยเคราะห้อยทานเพื่อจัดการความโกรธในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙.

^{๔๕} กษิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวินัยเคราะห้อยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

กระทำที่บุคคลแสดงออกมาทางกายและวาจาตามที่เจตสิกปรุงแต่ง ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดจิตที่เป็นผลของกรรมดี กรรมชั่ว”^{๔๖}

พระมหานุกูล มหาวิโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิต เป็นกระบวนการค้นหาแนวทางความคิด เพื่อบรรเทากิเลส ทำให้อกุศลจิตเบาบาง ลดน้อยลง หรือสามารถระงับไว้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ จะก่อให้เกิดผลดีต่อสภาพจิตใจทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนา เพื่อสกัดกั้น บรรเทา และขัดเกลாதัณหา ส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม เป็นเรื่องของการมีสัมมาทิฐิ ทำให้ชีวิตไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง และมีความสุขได้ มีอารมณ์ดี สะท้อนถึงสุขภาพจิตที่ดี ด้วยการลดความโลภ โกรธ หลง^{๔๗}

จากการศึกษารายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปความได้ว่า อกุศลมูล คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งปวง เป็นอกุศลกรรมที่มีโทษมาก เพราะวอกุศลมูล คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นสาเหตุของความขัดแย้งทางสังคม เจตนาจะเป็นเครื่องบ่งชี้หรือตัดสินว่า การกระทำนั้นดีหรือชั่วพื้นฐานมาจากอกุศลมูล หรือเมื่อจะ ปรับเปลี่ยนภาวะบกพร่องทางความรักที่เกิดขึ้นภายในจิตใจคือการปรับเปลี่ยนสภาวะของอกุศลมูล ให้เป็นกุศล และเมื่ออกุศลมูล ครอบงำจิตใจแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้บุคคลประพฤติดิฉิลธรรม เช่น การเบียดเบียนทำร้ายกัน การลักทรัพย์ผู้อื่น เป็นต้น อกุศลมูล คือ ความโลภ เกิดจากตัณหาความทะยานอยาก เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตใจหิวโหยอยากได้ แสวงหาสิ่งที่ต้องการมาสนองความต้องการเมื่อไม่ได้โดยวิธีที่ชอบธรรม เป็นเหตุให้ทำทุจริต โทสะเกิดจากความคิดพยาบาท ปองร้ายเบียดเบียน และโมหะเกิดจาก ความไม่รู้มีมาจากอวิชชา อกุศลมูล เป็นอันตรายต่อธรรมทั้งปวง

ในเอกสารและรายงานวิจัยเหล่านั้น ได้กล่าวถึง อกุศลมูลในแง่มุมต่างๆ แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอประเด็นที่แตกต่างจากเอกสารและรายงานวิจัยที่พบทวนมาแล้วนั้น คือ อูบายวิธีบรรเทาอกุศลมูลในชีวิตประจำวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอกุศลมูลตามนัยพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์รูปแบบอูบายวิธีบรรเทาอกุศลมูลในชีวิตประจำวัน และเพื่อสังเคราะห์อูบายวิธีการบรรเทาอกุศลมูลตามหลักธรรมและกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นองค์ความรู้ใหม่มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Framework)

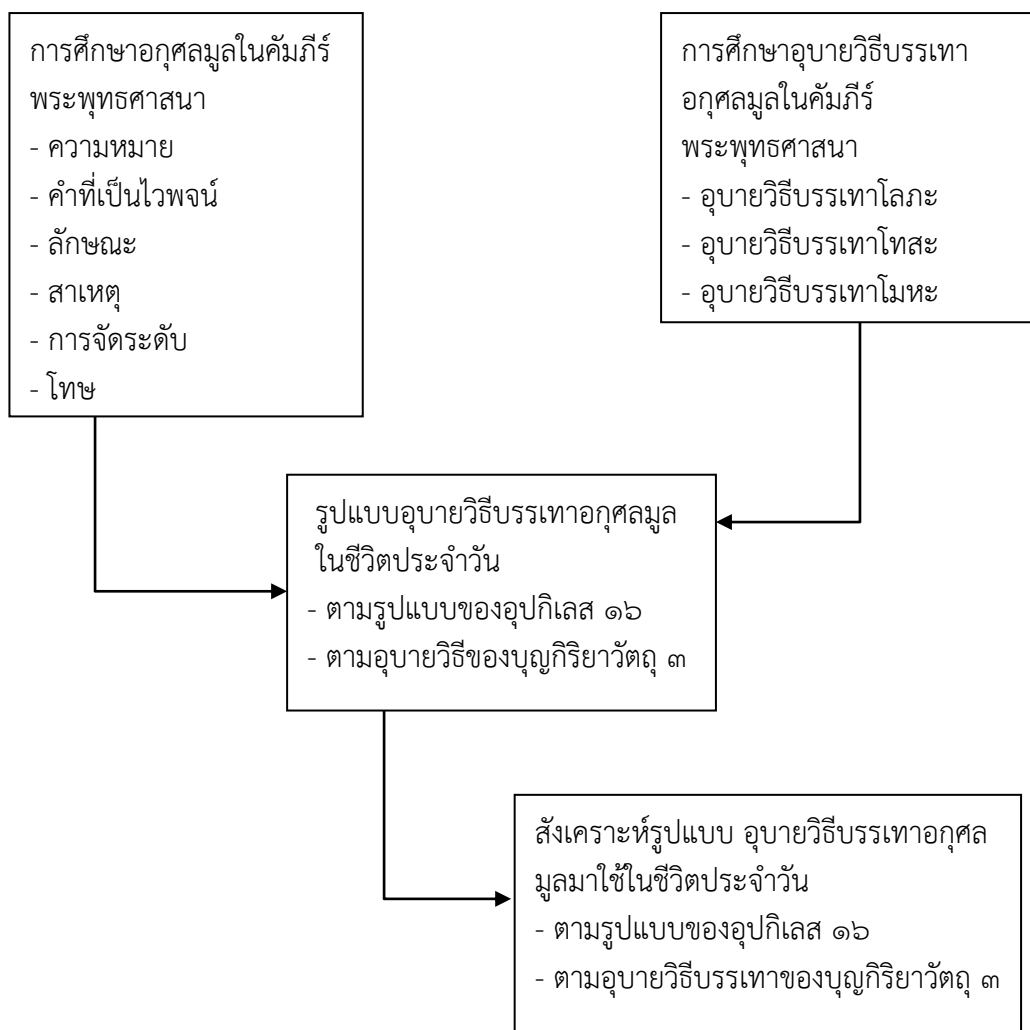
ขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดกรอบ ความหมาย ลักษณะ และสาเหตุของอกุศลมูล และการบรรเทาอกุศลมูล ต่อจากนั้นเป็นการศึกษาและวิเคราะห์อูบายวิธีบรรเทาอกุศลมูล ขั้นตอนที่สุดท้าย

^{๔๖} นตติมา ชูดวงแก้ว, “การศึกษาเปรียบเทียบเจตสิกธรรมในพระอภิธรรมปิฎกกับพระสูตรตันตปิฎก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑.

^{๔๗} พระมหานุกูล มหาวิโร, “วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

เป็นการสังเคราะห์การอธิบายวิธีบรรเทาอกุศลมูล เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยปัจจุบัน

แผนภูมิที่ ๗.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๗.๒ ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คือการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จากหนังสือเอกสารและบทความทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ และบุคคลผู้มีประสบการณ์ตรงในการบรรเทาอกุศลมูล ได้แก่โลภะ โทสะ และโมหะ ผ่านข้อคิดข้อเขียนและหรือคำบอกเล่าของบุคคลเหล่านั้นผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๑. การตั้งและการกำหนดประเด็นปัญหา โดยหัวข้อเรื่องและกำหนดประเด็นปัญหาหรือวัตถุประสงค์จะวิจัยเชื่อมโยงกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๒. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะได้รวบรวมข้อมูลโดยเริ่มเก็บข้อมูลและเอกสารหลักฐานทั้งที่เป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค และเอกสารที่

เกี่ยวข้องอื่นๆ จากห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุด ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักหอสมุดแห่งชาติ

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้ามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ จัดลำดับก่อนและหลังตามลำดับความสำคัญของแต่ละบทตอน แบ่งหมวดหมู่ให้เหมาะสมแก่การวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปเมื่อใช้กับงานวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ก็คือมีการตีกรอบกำหนดหัวข้อตามทฤษฎีที่ใช้เทียบเคียง

๔. การแปลความหมายข้อมูลและรายงานผลการวิจัย เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยต้องแปล ความหมายข้อมูลหลักฐานและเอกสาร ค้นหาคำตอบอย่างมีขั้นตอนพร้อมทั้งเสนอผลที่ได้จากการ วิจัยมาสังเคราะห์เป็น “องค์ความรู้ใหม่” และจัดทำเป็นรูปเล่มเป็นรายงานผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบอภุศลมูลและอุบายวิธีบรรเทาอภุศลมูลตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ประโยชน์ที่ได้รับคือรูปแบบอุบายวิธีบรรเทาอภุศลมูลในชีวิตประจำวัน

๑.๘.๓ ประโยชน์ที่ได้รับคือการนำอุบายวิธีบรรเทาอภุศลมูลมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน